

114.23.

I, en vers: «qui non és *passiens* / non à autruy ni si: / *passiència* vens / e s'esforsa, ses fi», Guillem de Cervera (*Prov.*, 36a); «tots hi menjaren / e bé'n ballaren / a llur plaer: / lo desplaer / fon meu a soles / --- / bé la-m sentí, / e no mostrí, / dissimilant / --- / de cert —pensau—, / per haver pau / fuy *pacient*», JRoig (*Spill*, 2292). Amb el matís de 'tolerant, que no mira prim': «la donzella deu haver lo cor pur e net --- ne deven ésser molt *paciens* en ésser tocades, axí com fan aquelles de les corts dels grans senyors, qui per escusa de --- devallar de les besties --- sofiren alguns abraçaments e palpunyar», Eiximenis (*Dones*, cap. 29; *EntreDL* I, 191).

Usat com subst., amb valor un poc eufèmic, per anomenar el malalt (<'que pateix'): «axí com lo bon metge, que no guarda lo plaer del *pacient*, mas lo profit —dix Tirèsiás—, usaré jo en tu, car lo meu ofici ['deure'] no és dir plaserteries ne llagots, sinó desenganar», BMetge (*Somni* III, *NCL.*, 90.18); «done la purga, e per ço que no face fasti al *pacient*, lo metge cobre-la ab una neula blanca», StVicentF (*Rev. d. Arch. Bibl. Museos* VI, 1902, 160); «la ampoleta --- la qual lo metge havia aparellada per fer dormir lo *pacient* ---», *Decam.* IV, § 10, 277.36. Expressió que en cat. sembla aparèixer abans que en les llengües germanes: l'original it. del Boccaccio usa aquí «per lo *nfermo*»; en cast. *paciente* en el sentit primitiu ('qui té paciència') no es registra fins a mj. S. xv (Santillana) i, en l'acc. mèdica, fins molt més tard (cites del S. xvii, en el *DAut.*). En cat. no sé que aparegui en Llull: cita errònia d'AlcM, car en aquest passatge s'oposa a *impacient*; però són certes les dues que en dóna de 1382 i c. 1400; només en francès pot ser tan antic com en català (Oresme, 1380, Amyot, Voltaire, Sévigné, segons Littré).

Degué usar-se ja abans en baix llatí, però no fóra estrany que la primacia en vulgar correspongui a la llengua d'Arnau de Vilanova i de «Thederic Catalanus»; car la cita de 1380 és única i isolada, en francès (no sabem si ben comprovada), i en català, després de la coetania, de 1382, n'hem pogut donar 5 de clàssics nostres, anteriors a la d'Amyot, la segona en data dins el francès, i ja hem vist que en italià i en castellà apareix incomparablement més tard.

Paciència [*Hom.*], ll. *patientia*, de l'anterior: «rezebam la paraula --- de J. Cr. --- e axí farem fruit en *pacienza* senes nulla o <r>reeza», *Hom.*, 3r23; «no devem redre mal per mal, que enantz devem aver *pacienza* e humilitat», *Hom.*, 6v3; veg. supra G. de Cervera i Llull (també *Blanq.* I, 114.15); «MORT Y SEPULTURA: tembre la mort --- pendre la mort ab *pacienza*: aequo animo mori», OPou (*TbPu.*, 241, 243).

La pron. vulgar a Val.: *pasénsia*: paral·lela a les pron. *concència*, i àdhuc *cència* i *Audència*, que també s'hi senten (*BDLC* x, 193); allà sovint aplicat com a malnom de gent popular (a causa del gran esmerç que fa el llaurador valencià de la invocació, o exhortació, *pacència*), la *Caseta Pasénsia*, és un bon punt de guia en les muntanyes alcoianes (1962); la Mare de Déu de la

Pasénsia capella en el terme d'Orpesa (161); per a l'extensió de la mateixa pronúncia en el cast. d'Amèrica, i d'Europa, veg. RJCuervo, *Disquisiciones Fil.*, 1950, 286, 422 i nota 3 a PADECER (*DECH*). *Paciençar*; *paciençós*; *paciençut*; *pacientós*.

Impacient [Llull]: «era la dona *impacient* dels falliments que son marit fahia», *Blanq.* (*NCL.* II, 84.14); *impacientment* id. I, 177.18. *Impacientar-se* [Lacav.], *-ientar* [Lab. 1840]. *Impaciència* [Belv.]. *Despacientar* [Belv.]: «era lo pare de la Carmeta, que's *despacientava*, vehent que les noyes tardaven a exir de la cambra», Vidal Val. (*Rosada d'Estiu*, 94). «Aygua, vinagre! —crida ell al veure-se-la sense sentits... Y la minyona y unes parentes corren *despacientades*, ensopegan, se topan no trobant lo que buscan, y al últim, en lloc de vinagre, li fan olorar bella estona 'l setrill de l'oli», EmVilanova (*Del meu tros*, 32). «No estiguis tan *despacientada* per la teva permuta» (Coromines, carta a la seva muller, 2-II-1903); «el cas és que la son no venia: aclucava els ulls però de seguida, *despacientat*, els tornava a obrir», «—Salveu-la --- CIRURGIÀ: —No us *despacienteu*, cavallers: la ferida amb prou feines ha travessat la pell, i el cobriment de cor comença a passar», Coromines (*Pigmalió*, pròleg, pàgina 13; *L'Amor Traïdor*, VII, p. 127).

Passió [*Hom.*], pres del ll. *passio*, -onis, 'sofriment, patiment': «Els disciples de N. S. no enteneren, ad aquela hora, les paraules que el los dizie de la sua *passió* e de la sua resurrecció», *Hom.*, 3v13; Llull (*Blanq.*, *NCL.* I, 114.16); «la *passió* de Jh. Chr.», Onofre Pou (*TbPu.*, 165). *Una passió* de son 'un accés de somnolència irresistible' m'és molt familiar, i no figura en els diccs., ni recordo haver-ho sentit dir gaire a gent de Bna., però sí molt a la meua mare, gironina [carta de 1904], i a diversos parents gironins.

L'ús en ll. d'església féu que *passió* vagi pendre molta extensió en una forma provinent del nomin. ll., *pàssio*: «La *passi* de Jhesuchrist», *VidesR*, 151v2 (nn. 141 i 102), així el ms. P, però la *passió* en el B (traduint *passio secundum Lucam* de l'original); i fins avui encara com a nom d'actes i llocs religiosos dedicats a la commemoració del sacrifici del Salvador: al peu de les Alberes hi ha el *Roc de la Passi* a 150 metres de l'antiga església de la Veda de Sureda (1959); més endavant alguns en feren un masculí «Prengam lo llum, que l'ardiaca / és a la trona, / e ja lo seu bordó ressona / fortment lo *passi*», c. 1500, *Colloqui entre Dues Dames*.

També es va usar una forma *pàssia*, adaptant-se la terminació -o a la -a pròpia dels femenins: «recitarvos-he la *pàssia* breument en cinc punts, e cascan punct declararà sa dolor» (S. xv?, *BABL* VI, 276); maestr. 'moviment de por, esporugiment': «Lo capità --- de ses tropes / pren lo govern --- / llancen davant l'esglai com baf de pesta, / y als cristians se'ls pega aquella *pàssia*: / un esgarrif només, que un moment dura / pos llur capdill a crits los encoraja» GaGirona (*Seidia*, 37). Sobre els sentits i formes del mot, i sobre la història del mot en romànic, veg. l'estudi d'Auerbach (*NphMgn.* xxxviii, 218-24, cf. Spitz